

Kompetencije odgojitelja u identifikaciji darovitog djeteta

Očić, Laura

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:554054>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-26**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Laura Očić

KOMPETENCIJE ODGOJITELJA U IDENTIFIKACIJI DAROVITOG
DJETETA

Završni rad

Petrinja, rujan 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Laura Očić

KOMPETENCIJE ODGOJITELJA U IDENTIFIKACIJI DAROVITOG
DJETETA

Završni rad

Mentorica: Izv. prof. dr. sc. Jasna Kudek Mirošević

Petrinja, rujan 2023.

SADRŽAJ

SAŽETAK

SUMMARY

1. UVOD	1
2. TEORIJSKA RAZMATRANJA DAROVITOSTI	2
2.1. <i>Darovitost kao raznovrsnost</i>	2
2.2. <i>Temeljne sastavnice darovitosti</i>	4
2.2.1. <i>Sposobnosti</i>	6
2.2.2. <i>Osobine ličnosti</i>	8
2.2.3. <i>Kreativnost</i>	9
2.3. <i>Mitovi o darovitosti</i>	10
3. DAROVITO DIJETE	14
3.1. <i>Darovit, odnosno drugačiji</i>	14
3.2. <i>Raznovrsnost darovitih pojedinaca</i>	16
3.2.1. <i>Čudo od djeteta</i>	16
3.2.2. <i>Savant</i>	17
3.2.3. <i>Genij</i>	17
3.2.4. <i>Djeca dvostrukih sposobnosti</i>	18
4. IDENTIFIKACIJA DAROVITOG DJETETA	19
4.2. <i>Proces identifikacije darovitog djeteta</i>	19
4.2.1. <i>Uočavanje i utvrđivanje darovitosti</i>	20
4.3. <i>Pokazatelji darovitosti</i>	21
4.4. <i>Djeca koja nisu identificirana kao darovita</i>	22
5. METODIDČKO-DIDAKTIČKI ASPEKTI RADA ODGOJITELJA S DAROVITIM DJETETOM	23
5.1. <i>Profesionalni identitet odgojitelja u radu s darovitim djetetom</i>	24
5.2. <i>Profesionalne kompetencije odgojitelja za rad s darovitim djetetom</i>	26
5.3. <i>Odgoy i obrazovanje darovitog djeteta u vrtiću</i>	27
5.4. <i>Suradnja s roditeljima darovitog djeteta</i>	28
6. ZAKLJUČAK	30
7. LITERATURA	31

SAŽETAK

Darovitim djetetom predškolske dobi, smatra se ono dijete koje aktivnosti u vrtiću provodi bolje, brže, učinkovitije, uspješnije i drugačije u odnosu na svoje vršnjake te dijete čija su postignuća u vrtiću bolja i viša. Samu darovitost nije moguće definirati kao jednoznačnu posebnu potrebu već se ju opisuje mnogim raznovrsnim definicijama. Darovitost djeteta, može se iskazivati unutar jednog ili unutar više područja. Potrebno ju je uočiti u što ranijoj dobi kako bi se djetetu pravovremeno osigurao odgovarajući odgoj i obrazovanje. Potičući razvijanje posebnih sposobnosti stvaraju se uvjeti za maksimalan razvoj djetetovih potencijala. Odgojitelj ima veliku ulogu u identifikaciji darovitosti jer on uočava i prepoznaje karakteristične oblike ponašanja koji mogu upućivati na potencijalnu darovitost, prilikom igre ili provođenja aktivnosti. Kako bi odgojitelj mogao prepoznati darovito dijete, ključno je teorijsko znanje o darovitosti, ali i razumijevanje potreba i mogućnosti takvog djeteta kako bi se njegove visoke sposobnosti mogle razvijati. Darovitoj je djeci potrebno nuditi fleksibilne i otvorene aktivnosti koje će ih razvojno usmjeravati. Rana se identifikacija smatra temeljem za ostvarenje daljnjeg uspjeha samim time što tijekom tog razdoblja dijete iskazuje potencijale koji se mogu smatrati preduvjetom za ostvarenje darovitosti. Stoga je potrebno svako dijete gledati kao potencijalno darovito dok se ne dokaže suprotno. Pri samoj identifikaciji darovitosti važna je suradnja roditelja i odgojitelja te stručnih suradnika.

Ključne riječi: darovito dijete, identifikacija, kompetentni odgojitelj, rad s darovitim djetetom

SUMMARY

A gifted child of preschool age is considered to be a child who performs activities in kindergarten better, faster, more efficient, more successful and differently compared to his peers and child whose achievements in kindergarten are better and higher. Talent itself cannot be defined as unambiguous special need, but is described by many different definitions. The giftedness of the child can be expressed within one or within several areas. It is necessary to notice it at the earliest age in order to provide the child with adequate upbringing and education in a timely manner. Encouraging the development of special abilities creates conditions for the maximum development of the child's potential. The educator has a major role in identifying giftedness because he perceives and recognizes characteristic forms of behavior that may indicate potential giftedness when playing or conducting activities. In order for an educator to recognize a gifted child, theoretical knowledge of giftedness is crucial, but also an understanding of the needs and possibilities of such a child so that his high abilities can develop. It is necessary to offer gifted children flexible and open activities that will guide them developmentally. Early identification is considered the basis for achieving further success by the fact that during this period the child shows potentials that can be considered a prerequisite for the realization of giftedness. Therefore, it is necessary to look at every child as a potentially gifted until proven otherwise. In the identification of giftedness, cooperation between parents and educators and professional associates is important.

Key words: competent parent, gifted child, identification, work with gifted child

1. UVOD

Sagledamo li pristup odgojitelja možemo primijetiti da ne razumije svaki odgojitelj potrebe djeteta, kao ni njegove različitosti, također da ne motivira djecu na pravi način ili ne potiče razvoj njihovih sposobnosti. Stoga bih htjela skrenuti pozornost na važnost cjeloživotnog učenja odgojitelja i razvijanju kompetencija u radu jer svojim znanjem i usavršavanjem mogu znatno pomoći djeci u njihovom daljnjem razvoju. Prilikom rada u vrtiću svaki će se odgojitelj barem jednom susresti s djetetom koji iskazuje posebne odgojno-obrazovne potrebe ili poteškoće na nekom području razvoja. Stoga je važno naglasiti kako je sami pristup odgojitelja ključan jer njime može djetetu olakšati način učenja i motivirati ga k ostvarenju uspjeha. Ovim radom se daje na važnosti kompetentim odgojiteljima u radu s darovitom djecom koje također smatramo djecom s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama. Njihove su potrebe posebne samim time što zahtijevaju individualizirani pristup. Kompetentan odgojitelj predstavlja stručnog odgojitelja čija su znanja, vještine i stavovi usmjereni k područjima razvoja djeteta. U svome radu on mora biti otvoren, fleksibilan, verbalno i neverbalno komunicirati, postaviti jasne granice, vjerovati u djecu te osmišljavati raznovrsne aktivnosti unutar kojih će djeca razvijati svoje sposobnosti i znanja. Darovitost predstavlja skup urođenih osobina kojima pojedinac u jednom ili više područja dosljedno ostvaruje izrazito iznadprosječno postignuće (Koren, 1989). Također, kroz ovaj će se rad detaljnije objasniti zašto je rana identifikacija darovitosti iznimno važna te koja je uloga odgojitelja u tom procesu.

2. TEORIJSKA RAZMATRANJA DAROVITOSTI

Danas se u odgojno-obrazovnoj praksi smatra kako se diferencirani pristup planira više za djecu s teškoćama nego za darovitu djecu. Darovita djeca uz djecu s teškoćama pripadaju kategoriji djece s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama. Istraživanja u svijetu i u našoj zemlji smatraju populaciju darovitih kao važan resurs upravo u prevladavanju teškoća, napretka i razvoja suvremenog društva u cilju unapređenja društvene zajednice aktivnim društvenim djelovanjem. Pojam darovitosti, uz sebe veže mnoge raznovrsne definicije. Autorica Cvetković-Lay (2002) u svojoj knjizi “Darovito je, što ću s njim?” navodi kako znanstveni svijet rabi okvirno 140 različitih definicija za prethodno navedeni pojam. Mnogi znanstvenici, kao i autori za ovu kompleksnu posebnu potrebu nisu istomišljenici već navode različite činjenice na temelju kojih izražavaju svoje stavove. Međutim, svatko od njih, darovitost opisuje kao skup urođenih osobina kojima pojedinac u jednom ili više područja dosljedno ostvaruje izrazito iznadprosječno postignuće kako ju je Koren (1989) ujedno i najuspješnije iskazao.

2.1. Darovitost kao raznovrsnost

Kao što je prethodno opisano, darovitost se ne može sažeti u jednu zajedničku definiciju već je strukturirana na mnogobrojno različitih načina. Samim time što ni jedan daroviti pojedinac nije nadaren u istom području kao ni u jednakoj mjeri ili što iskazuje osjećaje na vlastiti način, znanstvenici su ovu posebnu potrebu prilagodili svakoj osobi kao individui. Autorica Yahnke Walker (2007) u svojoj knjizi *Darovita djeca: vodič za roditelje i odgajatelje*, navodi kako su stručnjaci definirali darovitost od prošlosti pa sve do danas. Naglašava autora Lewis Termana, tvorca obrazovanja za darovite koji darovitost opisuje kao 1% vrhunskih izmjerenih postignuća zabilježenih tijekom mjerenja inteligencije pomoću Stanford – Binet skale za inteligenciju ili drugog usporedivog sredstva. Nadalje, navodi Paul Wittya, koji je smatrao da se definiranje darovitosti treba proširiti samim time što se dječje iznadprosječne sposobnosti u raznim područjima kao što su umjetnost, pisanje, mogu prepoznati na temelju njihovih postignuća. Osim toga, navodio

je kako se svako dijete čija su dostignuća tijekom važnog dijela ljudske aktivnosti značajna, smatra darovitim.

Zatim navodi i J.P. Guilforda, teoretičara, poznatog i kao autora knjige *Priroda ljudske inteligencije* unutar koje naglašava prirodu inteligenciju pri samom određivanju darovitosti, on nije bio usredotočen na razinu inteligencije već na njezinu prirodu. Iskazuje kako je inteligencija strukturirana trima aspektata, odnosno dimenzija, a to su sadržaj ili informacija, mentalna operacija i rezultati. Darovitima je smatrao pojedince koji su posjedovali veću količinu sposobnosti općenito ili unutar određenih područja. Autorica u knjizi navodi i Joseph Renzullia, koji definira darovitost poput interakcije između tri temeljne skupine ljudskih karaktera koju čine iznadprosječne opće sposobnosti, visoki stupanj predanosti zadatku te visoki stupanj kreativnosti. Columbus Grupa, također je navedena u knjizi autorice Yahnke Walker (2007) kao skupina psihologa, učitelja i roditelja čija je predvodnica Linda Silverman, poznata klinička psihologinja koja opisuje darovitost. Ona navodi kako je darovitost asinkroničan razvoj unutar kojeg se napredne kognitivne sposobnosti i povećani intenzitet udružuju ne bi li se stvorila unutarnja iskustva te svjesnost koje se svojom kvalitetom razlikuju od norme. Psihologinja također smatra da su daroviti pojedinci izuzetno ranjivi te da je pri odgoju potrebna modifikacija roditeljstva kako bi se kroz život uspjeli optimalno razviti.

U knjizi *Darovita djeca: vodič za roditelje i odgajatelje*, već spomenute autorice, Stephanie Tolan definira darovitost povezujući ju s asinkronim razvojem pri čemu naglašava da je prethodno navedena posebna potreba zapravo unutrašnja stvarnost, odnosno mentalni proces izvan okvira normi. Dok je Robert Sternberg, komponirajući pet zasebnih elemenata obrazložio darovitost kao skup raznovrsnih čovjekovih karakteristika. Na prvom mjestu navodi vrlinu samim time što su daroviti pojedinci superiorni u pojedinim dimenzijama ili grupi dimenzija što ih čini različitima od drugih. Na drugo mjesto, profesor stavlja rijetkost jer daroviti ljudi posjeduju visoki nivo osobina koje su kod drugih pojedinaca rijetke. Produktivnost je postavljena na treće mjesto, a Sternberg ju predstavlja kao dimenziju unutar koje daroviti svojim pojedinačnim radnjama dolaze do produktivnosti. Četvrto mjesto, odnosno četvrti element je želja za dokazivanjem koja da bi odredila darovitost mora biti prikazana kroz jednu ili više vrijednosnih procjena. Zadnji element

čini vrijednost koja zahtjeva da se superiorna dostignuća cijene unutar pokazanih dimenzija (Yahnke Walker, 2007).

Autorica Winner (2005) darovitost opisuje kroz tri netipične sastavnice, a to su prijevremena razvijenost, inzistiranje da „sviraju po svome“ te žar za svladavanjem. Prijevremenu razvijenost karakterizira napredan razvoj darovitog pojedinca samim time što svladavaju određeno područje¹ prije očekivanog vremena. Također unutar tog područja napreduju velikom brzinom jer uče mnogo lakše od svojih vršnjaka koji nisu daroviti. Drugo obilježje prema Winner (2005) je takozvano inzistiranje da sviraju po svome jer daroviti pojedinci uče drugačije pri čemu od odraslih traže minimalnu količinu pomoći, kao i mentorstva prilikom svladavanja područja u kojem su aktivni jer uče samostalno. Žar za svladavanjem, treća je sastavnica kojom autorica opisuje darovitost, a iz nje proizlazi istinska motiviranost darovite djece u shvaćanju smisla područja unutar kojeg pokazuju prijevremeni razvoj. Takva djeca izražavaju intenzivan te opsesivan interes, sposobnost oštrog fokusiranja i žar za svladavanjem. Udružujući opsesivni interes s jednim područjem i sposobnosti lakog učenja unutar tog istog područja put je do visokih postignuća (Winner, 2005).

2.2. Temeljne sastavnice darovitosti

Darovitost predstavlja delikatnu i slučajnu kombinaciju čuvstvenih² i spoznajnih činitelja te činitelja sredine, dok je pronalaženje osjetljive ravnoteže navedenih činitelja, izazov svakoga tko radi s darovitom djecom (Landau 1990, prema Cvetković-Lay 1995). Znanstvenici su se pri samom promatranju darovitosti kao uspješnosti pojedinca unutar pojedinih aktivnosti, usmjerili u dva pravca. Jedne je zanimalo kakav uradak treba biti da bi ga se moglo smatrati pokazateljem darovitosti, a drugi su htjeli shvatiti temelj darovitosti, odnosno ono čime se iskazuje. Znanstvenici oba smjera, rezultate istraživanja, povezali su u troprstenastu koncepciju darovitosti (Renzulli, Reis, 1985, prema Cvetković-Lay, 1998). Prema troprstenastoj koncepciji darovitosti, produktivnu

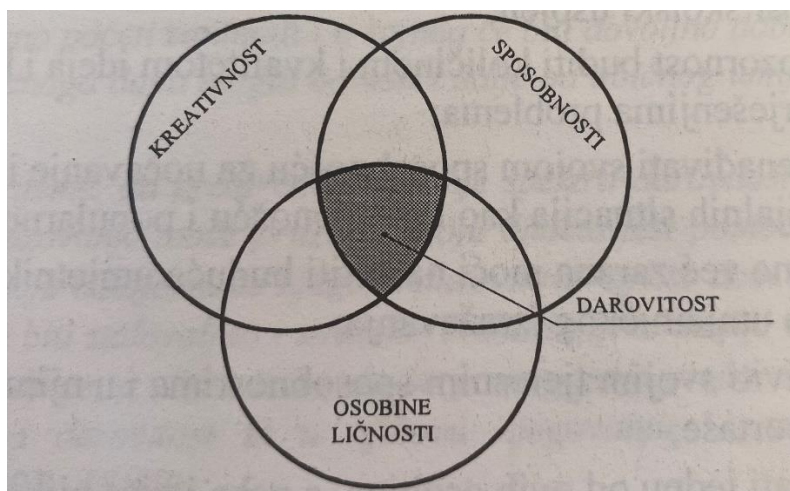
¹ Područje se odnosi na organizirana područja znanja kao što su jezici, glazba, matematika, likovna umjetnost, šah, gimnastika i sl.

² Čuvstvo ili emocija, doživljaj ili stanje potaknuto nekim događajem, situacijom u kojoj se nalazimo, akcijom koju poduzimamo, drugim ljudima, našim mislima, očekivanjima ili planovima.

<https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=13550>

darovitost čine tri osnovne skupine osobina, a to su iznadprosječno razvijene sposobnosti, osobine ličnosti/ posebno specifična motivacija za rad te kreativnost. Područje preklapanja krugova tvori prostor kojim je iskazana darovitost specifičnih područja aktivnosti (Slika 1).

Čudina-Obradović (1990) naglašava kako poznavanje svakog pojedinog elementa darovitosti čini složenu sliku njihova razvoja, međusobnog odnosa te važnosti. Kreativnost, sposobnosti i osobine ličnosti nemaju jednaku konstantu samim time što su sposobnosti najmanje podložne promjeni, dok su kreativnost i motivacija sastavnice koje se brže izmijenjaju tijekom vremena. Upravo zato, identificirajući nadarenost, nije potrebno da osoba iskazuje sve tri sastavnice u fazi potencijalne darovitosti, darovito dijete iskazivat će visoke sposobnost, dok će se kreativnost razvijati postepeno. Osobine ličnosti, razvijaju se također postepeno, ujedno i najsporije pri čemu okolina, odnosno društvo ima veliki utjecaj (Čudina-Obradović,1990).

Slika 1 – Troprstenasta koncepcija darovitosti (Prema: Renzulli, Reis, 1985).

2.2.1. Sposobnosti

Sposobnosti darovite djece, razvijenije su od sposobnosti vršnjaka, također su i biološki potencijali za razvijanje istih, veći čime im je omogućeno postizanje značajno iznadprosječnih uradaka (Cvetković-Lay, Sekulić Majurec, 1998). Navedene sposobnosti uglavnom se svrstavaju u opće intelektualne sposobnosti te specifične sposobnosti. Visokorazvijene opće intelektualne sposobnosti, najviše su iskazane iznimno kvalitetnim kognitivnim funkcioniranjem. Iskazuju se razvijenijim metakognitivnim vještinama i znanjem, posebno kvalitetnim misaonim procesima te razvijenijom sposobnosti apstraktnog mišljenja i pamćenja. Specifične se sposobnosti iskazuju raznovrsnim specifičnim područjima djelovanja. Prema Korenu (1988) darovitost djeteta može se klasificirati u šest područja, ukoliko se očituju iznimni potencijali u jednom ili više područja, dijete se smatra darovitim. Klasifikaciju područja na prvom mjestu čine opće intelektualne sposobnosti, zatim specifične školske sposobnosti, kreativne ili produktivne sposobnosti, sposobnost vođenja i rukovođenje, umjetničke sposobnosti i vještine te psihomotorne sposobnosti (Koren, 1988). Samim time što darovitost obuhvaća način i kvalitetu mišljenja i pamćenja, kreativnost, socijalnu prilagodljivost, umjetničku osjetljivost i tjelesnu spretnost, može se iskazati u raznim područjima. Upravo zato praksa prikazuje da neka djeca mogu imati izrazito razvijenu sposobnost pamćenja i prerađivanja dobivenih informacija, velikom količinom znanja i postizanjem izvrsnog školskog uspjeha. Dok druga djeca mogu posjedovati iznimnu količinu i kvalitetu kreativnosti ili originalna rješenja problema. Za neku se djecu može prilikom ranog djetinjstva naslutiti da će biti umjetnici u jednom ili više područja umjetničkog izražavanja. Poneka djeca mogu pokazivati izuzetan potencijal za sportove, kao i sposobnosti za uočavanje i prosuđivanje složenih socijalnih situacija. Svaki daroviti pojedinac je jedinstven i upravo zato navedena podjela nije univerzalna. Neko će dijete pokazivati jednu od navedenih osobina, dok drugo može iskazivati više osobina u različitim kombinacijama. Prethodno navedena podjela sadrži i brojne nedostatke koje su razni autori pokušali prevladati te ponuditi drukčije podjele, ali samim time što darovitost nije jednaka za svakog pojedinca, sve su slijedeće podjele također imale svoje nedostatke (Cvetković-Lay, Sekulić Majurec, 1998).

Psiholog Gardner (1985), promatrajući načine ljudskog intelektualnog funkcioniranja, potvrdio je postojanje nezavisnih međusobnih funkcija intelektualnih sposobnosti. Ljudske je sposobnosti podijelio u sedam kategorija koje je oslovio kao „sedam inteligencija“ (Gardner, 1983, prema Cvetković-Lay, Sekulić Majurec, 1998), a čine ju:

1. Verbalno-lingvistička inteligencija
2. Logičko-matematička inteligencija
3. Vizualno-spacijalna inteligencija
4. Glazbeno-ritmička inteligencija
5. Tjelesno-kinestetička inteligencija
6. Intrapersonalna inteligencija
7. Interpersonalna inteligencija

Psiholog je podjelu započeo s verbalno-lingvističkom inteligencijom koja se iskazuje bogatim rječnikom te brzom i lakom manipulacijom verbalnim simbolima, odnosno riječima. Osim sposobnosti tečnog ponavljanja rečenice i definiranja riječi, podrazumijeva i sposobnost uporabe riječi usmenim i pisanim izražavanjem u odgovarajućem složenom kontekstu. Logičko-matematička inteligencija obuhvaća vještine apstraktnog mišljenja kao i rješavanja problema. Inteligencija koja je iskazana sposobnošću snalaženja u prostoru te stvaranju i transformaciji prostornih predodžbi, naziva se vizualno-spacijalna inteligencija. Glazbeno-ritmička inteligencija iskazuje se smislom za ritam i glazbu, dok se tjelesno-kinestetička inteligencija iskazuje sposobnošću izvođenja i usklađivanja tjelesnih pokreta. Gardner (1985) zatim navodi intrapersonalnu inteligenciju koja je prikazana boljim razumijevanjem sebe i svojih potreba, dok za interpersonalnu inteligenciju govori kako se iskazuje u boljem razumijevanju drugih ljudi i njihovih potreba. Gardner (1985) navodi da svaki pojedinac sadrži jedinstvenu kombinaciju svih inteligencija te da se poneke inteligencije javljaju različitim intenzitetom. Ukoliko je kod pojedinca neka od tih inteligencija prisutna u većem intenzitetu onda će taj pojedinac biti darovit u tom području. Kojom se god podjelom visokorazvijenih sposobnosti vodili, nužno je imati na umu da su upravo one jedne od glavnih komponenti darovitosti.

2.2.2. Osobine ličnosti

Nadarenost nije rezultat samo jedne karakteristike već kombinacije osobina, pojavljuje se u raznovrsnim područjima te se može manifestirati u obliku produktivno-kreativne aktivnosti ili kao potencijalna, odnosno latentna osobina (Čudina-Obradović, 1990). Autorica Čudina-Obradović, sistematizirala je osobine ličnosti od kojih najveću važnost pridaje motivaciji za rad koja je prisutna kod darovitih pojedinaca. Iskazuje se u specifičnim interesima, izrazitoj usmjerenosti ka cilju unutar aktivnosti koja zanima darovitog pojedinca. Osnovne osobine ličnosti darovitih pojedinaca su pozitivna slika o sebi, samopoštovanje, samopouzdanje, postavljanje visokih ciljeva, odsutnost straha od kritike, osjećaj vlastite vrijednosti i postavljanje visokih standarda vlastitog rada (Čudina-Obradović, 1990 prema Cvetković-Lay, Sekulić Majurec 2008). Darovita djeca, doživljavajući uspjeh koji proizlazi iz zadovoljavanja znatiželje, postavljaju si sve kompleksnije i zahtjevnije ciljeve unutar aktivnosti. Uspješnim postignućem stvaraju osjećaj vlastite vrijednosti koji je ujedno i razlog iskazivanja višeg stupnja samopoštovanja i samopouzdanja. Daroviti se pojedinci vrlo često iskazuju kao inicijatori ili organizatori aktivnosti ili ideja te se izvrsno snalaze u rješavanju složenijih i težih zadataka. Daroviti uspješno izvršavaju aktivnosti, odnosno ono čime se bave jer su motivirani iznutra zbog čega osjećaju zadovoljstvo koje im omogućuje uspjeh. Upravo su zato specifični interesi i motivacija za rad, ključni čimbenici ponašanja darovite djece (Čudina-Obradović, 1991 prema Cvetković-Lay, Sekulić Majurec, 2008). Jaka motivacija (perzistencija), pozitivna samopercepcija i nezavisnost, tri su vrlo važne karakteristike darovitih pojedinaca. Pozitivna slika o sebi iz koje proizlazi osjećaj vlastite vrijednosti, samopoštovanje i samopouzdanje, pruža nadarenima temelj za postavljanje visokih ciljeva zbog čega je ključna za postizanje uspješnih rezultata. Nekonformizmom u mišljenju i ponašanju može se opisati nezavisnosti koja također uključuje i socijalnu nezavisnost koju karakterizira odsutnost potrebe društva i podrške, kao i aktivno traženje izoliranosti.

Istraživanje kognitivnog stila ovisnost-neovisnost i istraživanje doživljaja izvora utjecaja, pravci su istraživanja nezavisnosti. Kognitivan stil ovisnosti naspram neovisnosti o polju osobit je stil intelektualnog funkcioniranja, a prikazuje koliko se pojedinac tijekom svog razvoja izdvojio iz okoline. Za pojedinca iskazanog N-stila (neovisnost o polju) karakteristična je odvojenost od

okoline. Postavlja precizne granice između okoline i samoga sebe, odnosno svojih potreba i vrijednosti. Upravo ga zato okolina smatra nezavisnim te da nameće osobnu organizaciju, a u socijalnom odnosu nije podložan mišlju drugih te ga se smatra nezainteresiranim i hladnim. Pojedinaac iskazanog O-stila (ovisnost o polju) u perspektivi okoline ovisi o polju. Ne postavlja precizne granice između sebe i okoline, zanima se za mišljenje drugih, a okolina ga smatra toplim i suosjećajnim (Čudina-Obradović, 1991). Istraživanja su prikazala da je među darovitim osobama zastupljeniji N-stil koji je izraženiji kod uspješnih nego kod neuspješnih nadarenih pojedinaca (Franks, Dolan 1982 prema Čudina-Obradović 1991). Drugu vrstu kojom se izražava izražavanja nezavisnost, Čudina-Obradović (1991) opisuje kao doživljaj izvora utjecaja odnosno osjećaj pojedinca da ima utjecaj nad onime što mu se dešava (unutarnji izvor) ili da je događaj izvan njegovog utjecaja (vanjski izvor). Osobama koje sebe doživljavaju poput izvora utjecaja, izražen je osjećaj odgovornosti za vlastite postupke i postignute rezultate, a preuzimajući inicijativu, motivirani su tijekom provedbe aktivnosti. Dok se osobe s izraženim doživljajem vanjskog izvora utjecaja na vlastito ponašanje, osjećaju nesposobno, a postignuća pripisuju sreći ili sudbini (Čudina-Obradović 1991). Daroviti pojedinci učestalije posjeduju osjećaj unutarnjeg izvora utjecaja (Franks, Dolan, 1982 prema Čudina-Obradović 1991). Treća skupina bitnih karakteristika darovitih osoba, skup je motivacijskih osobina koje se nazivaju perzistencija ili drugim riječima intrinzična motivacija. Obilježja vanjskog ponašanja darovitih osoba su marljivost, ustrajnost, spremnost da duge vremenske periode posvete radu te upornost u aktivnosti unatoč neuspjesima.

2.2.3. Kreativnost

Iako se kreativnost ponekad smatra manje važnom u iskazivanju darovitosti tijekom ranog djetinjstva, s vremenom je postala jedna od bitnih sastavnica darovitosti samim time što je potrebno na vrijeme potaknuti njezin razvoj. Samim uvođenjem kreativnosti kao važnim elementom darovitosti, definicija ove posebne potrebe se promijenila. Upravo zato, ukoliko je kreativnost prisutna u osnovi darovitosti, pokazateljem se uz „značajno iznad prosjeka“, smatra i „predstavljanje kreativnog doprinosa području u kojem se javio.“ U svezi ovog shvaćanja, proizašla je definicija „Darovitost je sklop osobina koje omogućuju pojedincu da dosljedno postiže izrazito

iznadprosječan uradak u jednoj ili više aktivnosti kojima se bavi te da taj uradak predstavlja značajan kreativni doprinos području u kojemu se javio“ (Renzulli, 1986, prema Cvetković-Lay, Sekulić Majurec, 1998). Navedena definicija temeljena je na produktivnoj darovitosti, odnosno na onome što su daroviti pojedinci u mogućnosti činiti tijekom svog života zahvaljujući vlastitim osobinama. Iz same kreativnosti, proizašao je vrlo značajan pojam poznat kao „oslobađanje kreativnosti“ iz kojeg proizlazi da kreativnost započinje tamo gdje prestajemo vjerovati autoritetima, provjerenim te dokazanim činjenicama, kao i općeprihvaćenim istinama. Upravo zato što se znanjem i konformizmom gubi kreativnost jer u takvim okolnostima nema potrebe biti kreativna osoba (Cvetković-Lay, Sekulić Majurec, 1998). Kreativnost predstavlja sposobnost koja je kod djece vidljiva iz njihovih originalnih i nesvakidašnjih pitanja i odgovora, izjavama koje zvuče poput izreka starih mudraca, maštovitosti koja ne poznaje granice, originalnim rješenjima problema te inventivnosti.³

2.3. Mitovi o darovitosti

Prethodno već spomenuta autorica Winner (2005), u svojoj knjizi *Darovita djeca - mitovi i stvarnost* navodi devet pretpostavki o darovitosti koje su ukorijenjene u razmišljanjima ljudi, ali autorica vjeruje da su one neispravne.

MIT 1: Globalna darovitost

Darovitim se uglavnom opisuju akademski darovita djeca, odnosno pojedinci daroviti u jeziku te matematici; područjima koja su ključna za vrednovanje u školama. Mit o općoj darovitosti potkrijepljen je primjerima djece koja se savršeno uklapaju samim time što su darovita u širim područjima školskih predmeta. Daroviti su na područjima jezika, matematike, logičkog razmišljanja te uz to na testiranju inteligencije postižu visoke rezultate unutar svih područja. Takvu se djecu naziva notacijski darovitima što znači da bez imalo napora savladavaju brojčane elemente

³ Sposobnost otkrivanja novih mogućnosti; domišljatost

i jezik (dva najvrjednija notacijska sustava simbola u školstvu). Takva djeca imaju izuzetno visoke skolastičke sposobnosti, neovisno i divergentno rješavaju probleme te u sebi imaju žar za savladavanjem aktivnosti unutar područja. Prema tome, takvi daroviti pojedinci imaju sve tri sastavnice darovitosti (Winner, 2005).

MIT 2: Talentirani, ali ne i daroviti

Prema autorici Winner (2005) ne postoji nikakav konkretan dokaz da se darovitost i talentiranost dijele na dvije oznake, odnosno da daroviti pojedinci koji su izuzetno sposobni u sportu, likovnoj ili glazbenoj umjetnosti te plesu smatraju samo talentiranim pojedincima. Autorica smatra kako su ta djeca također darovita, odnosno da su oni umjetnički ili sportski daroviti te da se ne razlikuju mnogo od akademski darovitih pojedinaca samim time što obje skupine iskazuju prethodno navedene tri sastavnice darovitosti.

MIT 3: Izuzetan IQ

IQ upravo je jedan od glavnih čimbenika darovitosti jer sagledavajući praksu, darovitost sa sobom uvijek povlači i visoki IQ. Prethodno navedenu djecu s izraženim glazbenim ili umjetničkim sposobnostima, smatra se talentiranim, ali postavlja se pitanje „Mogu li to sve činiti djeca koja nemaju visoki IQ?“ Prema Winner (2005), upravo iz toga proizlazi da za iskazivanje darovitosti, nije potrebno dokazati da je IQ visok jer mjeri usko područje ljudskih sposobnosti. Samim time što se IQ test bazira na verbalne i matematičke sposobnosti, odnosno postignuća, teško je dokazati darovitost unutar neakademskih područja (glazbi i umjetnosti). Autorica smatra da ti pojedinci nisu samo talentirani, već i daroviti, a kako bi to potkrijepila, navodi kako su izvanredni stupnjevi darovitosti prisutni kod takozvanih idiota-savanata.⁴ Takve su osobe vrlo često autistične te im je

⁴ Osoba koja ima iznimne sposobnosti u jednom određenom području, kao što je glazba ili matematika, unatoč značajnom oštećenju u drugim područjima intelektualnog ili društvenog funkcioniranja.

razina IQ-a približna retardiranosti, ali su njihove sposobnosti unutar pojedinih područja izvrsne. Upravo se zato autorica ne slaže s neodvojivosti visoke razine IQ-a i darovitosti.

MIT 4 i 5: Biologija naspram okoline

Pitajući ljude od kuda dolazi darovitost, većina je odgovorila da je ona urođena, ali samim se time zanemaruje učinkovit utjecaj okoline pri razvijanju talenata. Nekolicina psihologa protivi se tom mišljenju već navode kako darovitost nastaje kroz intenzivan rad roditelja/ odgojitelja s djecom u ranoj dobi. Smatra se kako dovoljna roditeljska posvećenost i energija mogu biti polaznica za stvaranje djeteta genija. Iz toga proizlazi kako darovita djeca svoj život započinju mozgom istim kao i kod ostale djece, ali se drukčijim načinom pristupa oblikuje do izvrsnosti (Winner, 2005). Navedenim se mišljenjem pri odgovoru „Otkuda dolazi darovitost?“ uloga biologije ostavlja po strani i daje važnost okolini koja znatno utječe na razvoj darovitosti.

MIT 6: Poduzetni roditelji

Prema nekim ljudima, darovita su djeca proizašla iz odgoja poduzetnih roditelja čija je želja vrhunski uspjeh djeteta. Samim time im se naglašava kako se djecu ne treba forsirati jer će se time stvoriti suprotan ishod, odnosno gubitak interesa za postignuća. Istina je da svako dijete treba imati takozvano normalno djetinjstvo imajući svoje slobodno vrijeme. Ali također daroviti pojedinci trebaju uza se imati roditelje koji su u velikoj mjeri uključeni kako bi mogli što bolje poticati razvoj talenta kod svog darovitog djeteta i razumjeti njegove potrebe koje se razlikuju od potreba vršnjaka (Winner, 2005).

MIT 7: „Pucaju“ od psihičkog zdravlja

Česta je pojava idealiziranja darovitog djeteta, dok je prava slika ponešto drugačija. Daroviti je pojedinac vrlo često socijalno izoliran te samim time i nesretan jer se vizija tog djeteta znatno razlikuje od vizije njegovih vršnjaka. Naravno, uvijek postoje iznimke, kao što je pronalazak

nekoga sličnog sebi, odnosno drugog darovitog pojedinca koji će razumjeti potrebe, gledišta te samu različitost. Također se umjereno daroviti pojedinac može uklopiti u ostatak djece, dok se to ne može reći za iznimno darovite. Darovitu se djecu često smatra nespretnima, čudnima ili nesposobnima samim time što okolina koja nije darovita ne razumije njihovo stanje uma te njihovu jedinstvenost. Psiholozi su se suprotstavili tim smatranjima te su propagirali idealnu sliku djece s visokim kvocijentom inteligencije navodeći kako se lako uklapaju te žargonski pucaju od psihološkog i tjelesnog zdravlja. Psiholog Terman (prema Winner, 2005) ustvrdio je kako su darovita djeca superiornija akademski, tjelesno zdraviji i moralniji, ali je prema Winner (2005) ta tvrdnja izbjegavanje prave slike o darovitom pojedincu.

MIT 8: Sva su djeca darovita

Roditelji ili školski djelatnici kao što su npr. učitelji, često smatraju svu djecu darovitima. Sama inačica „Sva su djeca jednaka“ odrazila se i na ovu kompleksnu posebnu odgojno-obrazovnu potrebu, što nije ispravno. Istina je da su sva djeca, kao i svaki odrastao pojedinac dobar u nekom području ili u više njih, ali je znatna razlika između biti dobar u matematici ili jeziku i biti akademski darovit. Samim time autorica Winner (2005) naglašava kako se u školstvu treba napraviti bitna razlika između programa darovite djece i njihovih vršnjaka. Upravo se zato u darovitim pojedincima stvara nepažnja prilikom sata koja proizlazi iz dosade jer je takav način obrazovanja njima neizazovan.

MIT 9: Darovita djeca postaju istaknuti ljudi

Winner (2005) navodi kako većina ljudi smatra da će daroviti pojedinci svojim visokim kvocijentom inteligencije i kreativnošću, jednog dana postati istaknuti ljudi. Njezino se mišljenje suprotstavlja tome pri čemu objašnjava kako mnogo darovite djece, žargonski izgori dok druga promjene područje interesa. Iz čega proizlazi da neki kreativni pojedinci kada odrastu ne naprave ništa iznimno kreativno, a poneki izrastu u istaknute kreativne osobe. Autorica teži individualnosti darovitih jer samim time što se darovitost pojedinca u ranoj dobi ne može povezati s darovitosti u

zreloj dobi, nije ih moguće generalizirati. Kao i kod svih ljudi, tako i kod darovitih, smjer života određen je mnogobrojnim sastavnicama koje su međusobno isprepletene. Osobina, motivacija, obiteljsko okruženje, povoljne prilike te slučajnosti, temelj su životnog puta darovite djece.

Navedenih devet mitova o darovitosti sjedinjuju intelektualni, emocionalni te politički koncept darovitosti, a suprotstavljajući im se, oni bi s vremenom trebali nestati (Winner, 2005).

3. DAROVITO DIJETE

Darovitoj osobi su utvrđene iznadprosječne opće intelektualne sposobnosti i/ili specifične sposobnosti, visok stupanj kreativnosti i motivacije te dosljedno postizanje izrazito iznadprosječnih postignuća i/ili uradaka u jednom ili više područja (Čudina-Obradović, 1990). Već spomenutim mitom „svako je dijete darovito“ poznato je da svaki pojedinac posjeduje urođeni potencijal za neko područje u svome životu te da nešto usvajaj lakše, a nešto teže, ali da ga to ne karakterizira darovitim. Darovito dijete u području koje ga interesira uvijek želi i može više, ono je u odnosu s vršnjacima napredniji te zato mnoge stvari čini ranije, više i bolje postižući izvrsne rezultate. Darovita djeca mogu učiti drugačije, reagirati na neočekivani način ili se vrlo lako mogu prisjetiti događaja iz prošlosti koje jedva pamte i odrasli što ih karakterizira pojedincima koji lako zadive okolinu. Darovita se djeca međusobno uveliko razlikuju, ali su uvelike i jednaki.

3.1. Darovit, odnosno drugačiji

Darovito dijete brže se razvija od svojih vršnjaka, ali je također sposoban samostalno otkrivati, pronalaziti nove puteve razumijevanja pri čemu ima veliku potrebu ovladati nekim područjem (Cvetković-Lay, 2002). Sposobniji je riješiti problem te planirati buduće aktivnosti u odnosu na vršnjake, također lakše uči i manje je podložan utjecaju tuđeg mišljenja. Mašta je jako istaknuta kod darovitog djeteta, lako vizualizira pojmove, priče ili događaje, nerijetko može imati imaginarnog prijatelja za igru ili razgovor. Često je podložan idealizmu pri čemu njegovo

ponašanje može ugroziti njega samoga ili druge (naprimjer, ne želi jesti jer je čuo da postoje gladni ljudi). Ima izražen osjećaj za pravdu, odnosno nepravda ih jako smeta i remeti svakodnevicu, empatičan je i spreman pomoći drugima. Samostalno analizira situacije te prosuđuje i donosi zaključke. Daroviti pojedinac jako je znatiželjan, istražuje svakodnevno, postavlja mnogo pitanja te je vrlo fokusiran na ono što ga zanima, a nove ga spoznaje dodatno motiviraju. Također, darovito dijete u jednom području može iskazivati izrazite iznadprosječne sposobnosti dok u drugom može imati uvelike poteškoće.

Daroviti pojedinci ne moraju uvijek imati iznadprosječan kvocijent inteligencije što je prethodno objašnjeno u MIT-u 3, štoviše moguće je da je prosječan ili čak ispodprosječan. Poneka djeca s teškoćama u razvoju mogu biti iznimno daroviti u područjima kao što je računanje, igranje šaha i slično (Cvetković-Lay, 2002). Darovito dijete vrlo brzo shvaća da su učenje i otkrivanje ono što ga potiče na stvaranje aktivnosti, samim time što su poneki vrlo aktivni dolazi do zabune pri identificiranju ADHD-a umjesto darovitosti. Važno je shvatiti da dijete uči čineći, stoga se navodi kako daroviti pojedinac uči kroz aktivnost. Potrebno mu je otežati aktivnosti kako mu ne bi bilo dosadno jer iz toga često proizlazi ponašanje nalik poremećaju pažnje i hiperaktivnosti, odnosno ADHD-u (Yahnke Walker, 2007). Bitna razlika između djeteta s poremećajem pažnje i hiperaktivnosti te darovitog djeteta je ta što darovitog pojedinca pokreće težnja ka otkrivanju svijeta u kojem živi i odgovorima na vlastita pitanja.

Vole složenost te si zato ponekad sami svjesno zakompliciraju stvari, a samim time što su im tijelo i um podjednako aktivni, teško ih je umiriti, kao i utišati. Darovitom je djetetu prije odlaska na spavanje potrebna faza smirivanja, stoga je dobro djetetu pročitati priču s već poznatim redoslijedom radnje kako bi usporile dječji um i tijelo (Yahnke Walker, 2007). Nekolicina darovite djece progovore kasnije, odnosno u dobi kada su u mogućnosti komunicirati potpunim i smislenim rečenicama. Također prvi koraci mogu biti zakašnjeni jer se darovito dijete upušta u hodanje kada to može činiti bez padanja. Uče brzo, uz jedno ili dva ponavljanja, ono što čuju lako pamte i usvajaju. Ukoliko im se nude jednostavni zadaci, gube motivaciju iz koje proizlazi nepažnja, površni radovi te nedovršeni poslovi, a iako imaju brojne interese više se vole posvetiti jednom. Darovito dijete voli društvo starijih osoba, s njima se osjeća shvaćeno i neograničeno u svojoj dobi. Njegova je komunikacija uspješnija s odraslima jer daroviti pojedinac razvija sofisticirani

vokabular riječi.⁵ Time se udaljava od svojih vršnjaka jer nisu u mogućnosti shvatiti složenije riječi (Maleš, Stričević, 1991).

3.2. Raznovrsnost darovitih pojedinaca

Darovito dijete svojim ponašanjem iskazuje znakove mogućeg razvijanja u stvaraoca. Znakova je mnogo, učestalo se pojavljuju vrlo rano, a upućuju na prisutnost visokih intelektualnih sposobnosti kao što su lakoća učenja, pamćenje, smisao za humor, uočavanje uzoraka i povezanosti pojava ili specifičnih sposobnosti kao što su likovni, glazbeni te psihomotorne i socijalne sposobnosti (Čudina-Obradović, 1991).

3.2.1. Čudo od djeteta

Čudo od djeteta, poseban je naziv darovitog djeteta. Naziv je proizašao kao rezultat povoljne kombinacije nasljeđa i sredinskih poticaja pri čemu je uočljiv neujednačen razvoj raznovrsnih sposobnosti djeteta. Dijete se u jednom području razvija brže i sazrijeva prijevremeno, dok se u ostalim aspektima razvija normalnim tempom. Navedeni psihički razvoj ne uključuje negativne posljedice, štoviše kroz povijest je bio karakteriziran oduševljenjem i strahopoštovanjem. Svaki pojedinac „Wunderkind“ iskazuje iznimnu rijetku kombinaciju osobina, odnosno spoj izrazito specijaliziranih nasljednih dispozicija sa izraženom prijemljivošću i osjetljivošću okoline. Prema suvremenom shvaćanju darovitosti, „čudo od djeteta“ nije čudo, već samo ekstremitet onoga što se događa u razvoju svakog darovitog djeteta (Čudina-Obradović, 1991).

⁵ Složen, kompleksan vokabular riječi

3.2.2. *Savant*

Savant, opisan je kao osoba/dijete s jednom visoko razvijenom specifičnom sposobnosti, dok je u ostalim područjima prosječan ili zaostao. Takva je osoba primjer mogućeg neravnomjernog i neuravnoteženog razvoja specifičnih sposobnosti (Reader, 1995 prema Cvetković-Lay, 2002). Postojanje specijaliziranih neuroloških područja u mozgu odgovornih za određeni vid sposobnosti, razlog su ove pojave. Najčešća područja u kojima savanti iskazuju svoje sposobnosti su pamćenje datuma ili događaja, likovna umjetnost, matematika i glazba.

3.2.3. *Genij*

Genijalnost predstavlja osobito rijetku i izrazitu sposobnost koja je sastavljena spojem visokih intelektualnih sposobnosti, osobinama ličnosti, jake motivacije i sredine u kojoj genije raste i stvara (Cvetković-Lay, 2002). Genij je karakteriziran kao osoba koja neprestano teži ka stvaranju nečega novog, a njegov kvocijent inteligencije je iznad 160. Termin genija u statistički-psihometrijskom smislu zamjenjuje se terminom „izvanredno darovit“ i „iznimno visoko darovit“. Genijem se također smatra osoba koja za vrijeme života ostvaruje velik korpus djela koji na ljudsku misao ostvaruju značajan i dugotrajan utjecaj. Ovim se shvaćanjem pojma „genij“ naglašava postojanost velike razvijenosti motivacijsko-kreativnog sklopa osobina (Čudina-Obradović, 1991). Feldman (1991) navodi osobine genija, mudrost i shvaćanje kojim silama se ne može upravljati, djelovanje u pravo vrijeme unutar zadanih/postavljenih ograničenja, posvećenost nekom području, maksimalno korištenje prilika te znati kada treba odustati.

3.2.4. Djeca dvostrukih sposobnosti

Terminom posebne odgojno-obrazovne potrebe obuhvaćaju se dvije skupine djece, a to su djeca s poteškoćama u razvoju i darovita djeca čije su sposobnosti iznad prosjeka. Kada se govori o djeci dvostrukih sposobnosti, govori se o spoju posebno odgojno-obrazovnih potreba. Upravo zato, djecu dvostrukih sposobnosti karakterizira darovitost koja je kombinirana, primjerice s ADHD-om, teškoćama u učenju, osjetilnim ili motoričkim teškoćama te s poremećajima iz spektra autizma. Daroviti učenici koji iskazuju teškoće u učenju također iskazuju i kreativno mišljenje, visokorazvijene sposobnosti apstraktnog mišljenja, imaginaciju koja je neobična, razumijevanje složenih sustava i odnosa. Ali također istovremeno nailaze na slabosti u korištenju sekvencijskim materijalima i lošim rezultatima na vremenskim testovima. Takva djeca imaju odlično vizualno pamćenje, ali je njihovo pamćenje kratkoročno. Također slabost im je auditivno pamćenje (Mlinarević, Zrilić, 2021). Karakteristika rada s djecom dvostrukih sposobnosti je veća posvećenost njihovim teškoćama nego usmjeravanju darovitosti. Djeci dvostrukih sposobnosti potrebno je prilagoditi njihove akademske snage i slabosti. Potrebno je provoditi individualizirani obrazovni program koji se temelji na njihovim interesima i talentima, poticati ih na društveno i emocionalno razvijanje te ih poticati na sudjelovanje unutar programa kako bi obogatili svoje iskustvo. Winebrenner (2003) naglašava kako je potrebno usmjeriti pažnju na sadržaje koji djeci predstavljaju izazove te navodi strategije koje mogu pomoći u rješavanju tih izazova. Naučiti ostalu djecu da poštuju razlike među sobom kako bi se kasnije izbjegla prilika za zlostavljanjem i zadirkivanjem u odgojno-obrazovnim ustanovama, omogućiti djeci da uče vizualno, taktilno ili kinestetički jer će im se time olakšati učenje. Djeca s dvostrukim sposobnostima često se susreću s izazovima, a neki od izazova su pogrešno shvaćanje njih kao ličnosti te susretanje s emocionalnim problemima. Često se pogrešno shvaćaju jer ih se karakterizira lijenima ili nemotiviranima, ali važno je imati na umu da njihove teškoće u učenju nemaju veze s inteligencijom te da loše akademske vještine iskazuju zbog nezanimljivog gradiva. Emocionalni problemi proizlaze iz frustracija zbog visokih akademskih očekivanja okoline (Reis i sur., 2014).

4. IDENTIFIKACIJA DAROVITOG DJETETA

Prema *Smjernicama za rad s darovitom djecom i učenicima (2022)* potrebno je identificirati sposobnosti djece prema područjima njihovih kompetencija, a što prethodi uočavanju znakova darovitosti u što ranijoj dobi. Identifikacijskim se procesom uočava i utvrđuje darovitost kako bi se prepoznale i zadovoljile autentične odgojno-obrazovne potrebe darovitog djeteta. Provođenje identifikacije osigurava odgovarajuću odgojno-obrazovnu podršku djetetu koje iskazuje određene potencijale što pridonosi njegovom razvoju u cijelosti. Pravo svakog darovitog djeteta je biti identificiran te uključen u odgovarajući odgojno-obrazovni proces. Također se za identifikaciju može reći da je složen proces jer uključuje više sudionika i mora uzeti u obzir različite sposobnosti, osobine i postignuća djeteta. Djeca niskih školskih postignuća, pripadnici različitih kultura, niskog socioekonomskog i obrazovnog statusa te djeca s poteškoćama u razvoju i niskom motivacijom, zahtijevaju posebnu pozornost pri identificiranju darovitosti. Metode identificiranja moraju biti prilagođene jer je svaki daroviti pojedinac jedinstven. Upravo je zato potrebno koristiti višestruke metode i tehnike kako bi se mogao identificirati širi raspon darovitih (Galbraith, 2007). Uočavanje i utvrđivanje darovitosti, dvije su sastavnice identifikacije čiji se rezultati često nadopunjuju. Uočavanjem se prepoznaju pokazatelji kojima se upućuje na darovitost, dok se utvrđivanjem procjenjuju i mjere sposobnosti, osobine i kompetencije osobe kako bi se odredio stupanj darovitosti te vrsta.

4.2. Proces identifikacije darovitog djeteta

Nemoguće je jednoznačnim odgovorom navesti pravovremeno započinjanje identifikacije darovitog djeteta. Čudina-Obradović (1991) navodi da za pravo vrijeme započinjanja identifikacije ponajviše ovisi razdoblje u kojem se počinju iskazivati, odnosno primjećivati znakovi visoke specifične ili opće sposobnosti. Dok Koren (1989) napominje kako bi identifikaciju trebalo započeti tijekom predškolskog perioda te se nastaviti tijekom nižih razredima osnovne, a prva bi se "prava" identifikacija trebala provesti na početku predmetne nastave, kako bi se darovitim pojedincima pružila adekvatna obrazovna podrška (Koren, 1989). Sukladno tome, potrebno je što

ranije započeti proces identifikacije darovitog pojedinca kako bi se pravovremeno usmjerilo dijete na usavršavanje specifičnih sposobnosti. U identifikaciju bi bilo dobro uključiti više pedagoških metoda kao što su; promatranje, intervjui s roditeljima i odgojiteljima/učiteljima te razgovori s djetetom.

4.2.1. Uočavanje i utvrđivanje darovitosti

Procesom uočavanja primjenjuju se višestruki kriteriji potrebni za kvalitativnu i kvantitativnu analizu ponašanja, postignuća, izvedbe i uratka pri kojoj se zahtjeva od odgojitelja dodatna priprema. Samim praćenjem odgojitelji osmišljavaju aktivnosti u odgojno-obrazovnom radu, to jest prilagođavaju ih darovitim pojedincima. Uočavanje darovitosti od ključne je važnosti jer je ujedno i prvi korak k identifikaciji darovitosti koja je za daljnji razvoj darovitog djeteta iznimno važna. Prve informacije o potencijalno darovitom djetetu odgojitelj dobiva od roditelja ili skrbnika jer su u prilici svakog dana pratiti svoje dijete i njihov razvoj u mnogo različitih životnih situacija. Također drugi ljudi, kao što su šira obitelj ili prijatelji također mogu uočiti darovitog pojedinca oko sebe. Samoprocjenom se mogu koristiti starija djeca jer tada postaju svjesna da su drugačija te se tako uočiti kao daroviti. Darovitog se pojedinca može uočiti ako se samoinicijativno uključivanje u aktivnost ili uspješno sudjelovanje u mnogo raznovrsnih područja.

Stručnim i kontinuiranim procesom kojim se obuhvaća svu djecu unutar svih dobnih skupina, objašnjen je proces utvrđivanja. Njime su obuhvaćeni raznovrsni postupci mjerenja sposobnosti, kao i vrednovanje postignuća, izvedbe i uradaka. Stručni tim za darovite kojeg predvodi psiholog u suradnji s roditeljima, provodi utvrđivanje darovitosti. Testovi kojima se utvrđuju opće intelektualne sposobnosti, trebao bi se provoditi u prvom razredu osnovne škole, zatim u četvrtom razredu i šestom razredu osnovne škole, odnosno kroz tri ciklusa. Ukoliko dijete iskazuje visoku razinu sposobnosti u određenom području (npr. glazba) utvrđivanje će provoditi stručna osoba za to područje ispitivanjem znanja i vještina djeteta ili na temelju analize uratka i izvedbi (Smjernice za rad s darovitom djecom i učenicima, 2022).

4.3. Pokazatelji darovitosti

Rano identificiranje darovitosti važno je sukladno suvremenim spoznajama o važnosti prve tri godine kako bi se stvorili preduvjeti za kasniji razvoj, kao i zbog intrinzične motivacije (Renzulli, 2006). Rano je interveniranje, kao i rana identifikacija ključna pri pružanju pomoći potencijalno darovitom djetetu. Cvetković-Lay (2002) pokazatelje darovitosti, podijelila je na dva razdoblja; rani pokazatelji koji su od osmog do tridesetšestog mjeseca te na predškolske godine, odnosno razdoblje od treće do osme godine. Naglašava kako je doba od osmog mjeseca, razdoblje izuzetne radoznalosti te stjecanja osjećaja samosvijesti, ali da daroviti pojedinac iskazuje neke druge karakteristike mnogo ranije od vršnjaka. Kao što je naprimjer strpljivo slušanje duge priče, rano iskazivanje želje za učenjem slova, razumijevanje i zanimanje za brojke, sastavljanje slagalice s lakoćom, snažan osjećaj za glazbu ili brzo učenje pjesmice, ali i nestrpljivost pri odrađivanju zadatka koji je tijelu teško za izvesti i slično. Temelj razvoja u dobi od osam mjeseci do tri godine je radoznalost, ali i kasnije. Ona potiče dijete na istraživanje samim time što ono želi znati sve, želi isprobavati razne stvari, ali i biti svugdje. Unatoč tome, važno je dijete poticati na istraživanje te na učenje kroz vlastitu radoznalost. Nakon što dijete napuni tri godine, prema Cvetković-Lay (2002) sposobnosti postaju konkretnije i složenije te se razvijaju usporedno s karakterom djeteta. Tijekom predškolskih godina darovito će se dijete igrati riječima, ispravno koristiti gramatičke strukture, uvrštavati metafore u svoj govor, samostalno shvaćati značenje riječi i koristiti ga u ispravnom kontekstu. Također će imati dugu pažnju pri razgovoru, biti vrlo neovisan, odgovarati pametnim i logičkim odgovorima, suosjećati s drugima i razumijeti govor tijela. Pokazivat će sklonost prema perfekcionizmu⁶ zbog čega će mu se sve što je nacrtao ili izradio činiti nedovoljno dobrim iako je možda napravio to puno bolje od ostalih. Perfekcionizmom iskazuje snažnu želju da sve što radi, napravi iz prve i bez greške. Darovito će dijete brzo naučiti nove stvari te lako ovladavati novim stvarima (Koren, 1989). U predškolskoj dobi darovita djeca mogu biti u nekim područjima izvrsna, dok u drugima mogu zaostajati, a najčešće je to emocionalni razvoj. Darovito dijete rasuđuje i zaključuje te uviđa veze i odnose među stvarima i pojavama, uviđa sličnosti i

⁶ Sklonost savršenstvu, upotpunjavanju, bespriječnosti u izvedbi

različitosti dok motorički može biti vrlo nespretna, ne voljeti crtati, sporo jesti i oblačiti se, pomalo može biti neuredan te se teško uklapati među druge.

4.4. Djeca koja nisu identificirana kao darovita

„Manje je pogrešno među darovitu djecu uvrstiti i nekog nedarovitog pojedinca nego darovitog pojedinca proglasiti nedarovitim i ne osigurati mu daljnje potrebne poticaje za razvijanje njegove darovitosti“ (Cvetković-Lay, Sekulić Majurec, 1998). Uvijek postoji mogućnost da se neka djeca ne identificiraju kao darovita, a to zapravo jesu te stoga ne mogu biti u postupku utvrđivanja darovitosti. Samim time što neka djeca ne iskazuju sposobnosti u određenim područjima na očekivani način lako mogu promaknuti odgojitelju pri prvoj fazi identifikaciji, odnosno pri uočavanju darovitosti. Upravo je zato potrebno posvetiti posebnu pozornost iznimno darovitoj djeci, darovitoj djeci s teškoćama u razvoju, darovitoj djeci nepovoljnog obiteljskog ili socioekonomskog okružja te darovitoj djeci čiji školski uspjesi nisu u skladu s visokim sposobnostima. Iznimno darovita djeca su u općoj populaciji vrlo rijetka, karakterizira ih raspodjela iznimno visokog stupnja sposobnosti, odnosno iskazuju sposobnosti znatno izraženijeg intenziteta. Također iskazuju iznimno specifične karakteristike kao što je razvijeno divergentno mišljenje, motivacija koja može graničiti s opsjednutošću te velika snaga i izdržljivost. Zbog navedenih karakteristika često se suočavaju s većim poteškoćama u socioemocionalnom razvoju i socijalnom funkcioniranju (Galbraith, 2007). Efekt stropa, naziv je kojim se objašnjava zbog čega ih se nekada ne identificira kao darovite samim time što na mjerenjima sposobnosti ostvaruju maksimalne rezultate zbog čega se ne zahvaća njihov stvarni potencijal. Ali, ukoliko se uoče kao daroviti, odnosno izrazito daroviti, pravilnim poticanjem, razvit će se u pravom smjeru te će u odrasloj dobi stvarati uratke od iznimne važnosti za okolinu, odnosno društvo. Darovita djeca s teškoćama u razvoju također se mogu ne uočiti kao daroviti samim time što iskazuju određene poteškoće zbog kojih ih se ne smatra potencijalno darovitima. Oni ujedno karakteriziraju najranjivije darovite pojedince samim time što osim raspodjele visokih sposobnosti posjeduju određene teškoće koje im uvelike otežavaju proces uočavanja darovitosti kao i kasnije određivanje ispravne odgojno-obrazovne podrške. Izrazito ih je teško uočiti samim time što su njihove teškoće znatno izraženije

te se okolina mnogo više okupira njima i njihovom otklanjanju umjesto poticanju visokih sposobnosti. Ukoliko ih se uoči kao darovite, zahtijevaju individualno psihološko testiranje složenijim testom inteligencije. Ponekad ukoliko ih se prepozna kao darovite, ali se ne uoče teškoće, karakterizira ih se lijenima ili nemotiviranima. Ipak, najčešće se ne prepozna ni darovitost, ali ni teškoće te ih se tada smatra prosječnim pojedincima. Darovita djeca iz nepovoljnog socijalnog okruženja ili iz neskladne obitelji isto tako može biti ne identificirana kao darovito dijete. Ona također iskazuju visoki stupanj sposobnosti, ali zbog situacije u kojoj se nalaze nisu uočene na pravi način. Stoga je potrebno osim neverbalnih testova sposobnosti, analizirati školska i izvanškolska postignuća, razgovarati s odgojiteljem ili roditeljem te obratiti pozornost na uratke djeteta. Najteže uočljiva darovita djeca su djeca čija školska postignuća nisu u skladu s visinom sposobnosti upravo zato što je školski uspjeh jedan od glavnih pokazatelja darovitosti. Osim visokih sposobnosti, iskazuju i znatno nisko samopouzdanje i loše samopoimanje koji su nužni pri obrani u nepovoljnim interakcijama. Stoga se veća pažnja posvećuje raznim oblicima nepovoljnog ponašanja umjesto visokim sposobnostima koje dijete posjeduje u sebi. Pri identifikaciji se trebaju uzeti u obzir postignuća na izvanškolskim aktivnostima, procjene vršnjaka te preporuke starije kompetentne osobe.

5. METODIČKO-DIDAKTIČKI ASPEKTI RADA ODGOJITELJA S DAROVITIM DJETETOM

Odgojitelj uz stručne suradnike, ima ključnu ulogu u radu s darovitim djetetom, kao i u njegovom daljnjem razvijanju. Prema Bloom (1976) u prvih nekoliko godina djetetova života, postavlja se temelj svega što će se kasnije s njim dešavati, kao što je učenje, socijalno ponašanje ili profesionalno opredjeljenje. Tijekom rada s darovitim djetetom, odgojitelj veću pažnju pridaje onome što radi nego kako to radi. Darovite dijete ne bi se trebalo izdvajati iz redovitog vrtičkog programa jer bi trebalo učiti zajedno s ostalom djecom, ali mu se pri učenju treba pristupiti na jedinstven način uvažavajući njegove potrebe i mogućnosti. Kako bi se daroviti pojedinac razvijao u pravom smjeru potreban mu je metodički raznovrstan program koji je obogaćen raznovrsnim sadržajima potičući njegovu darovitost. Fleksibilnost i individualnost, karakteristike su programa

kojim se potiče darovitost kod darovitog pojedinca, a potrebno ih je obogaćivati prema potrebama djeteta. Djetetu treba omogućiti da je u doticaju sa sadržajem iz okoline te ga je usmjeravati kako bi napredovao, ne smije ga se ograničavati. Samim time što se darovito dijete ponekad teško uklapa u okolinu potrebno je poticati i ostalu djecu iz skupine na uočavanje međusobnih razlika kako bi se ostvario podržavajući te prijateljski odnos među djecom. Takvim se odnosom u skupini daroviti pojedinac osjeća sigurno i prihvaćeno. U odgojnoj skupini, trebaju se nuditi raznovrsni sadržaji kako za ostalu djecu tako i za darovitog pojedinca ne bi li ga se motiviralo na rad i usmjerilo prema razvijanju njegovih sposobnost, ali mu pri tome i omogućilo igru te učenje razvijajući kreativnost i maštu (Crljen, Polić, 2006). Odgojitelj treba poticati darovitost tako što će proširivati i produbljivati osnovne programe, zadovoljavati izražene interese i sklonosti, ponuditi im brži tempo i fleksibilniju izmjenu aktivnosti te poticati više razine misaonih procesa (Cvetković-Lay, 2002).

5.1. Profesionalni identitet odgojitelja u radu s darovitim djetetom

Slika odgojitelja o samom sebi i svojoj profesiji definira se kao profesionalni identitet odgojitelja čije su sastavnice odgovornost, vlastiti ciljevi, način rada, učinkovitost, stupanj zadovoljstva te planiranje razvoja karijere“ (Domović, 2011). Odgojitelj je iznimno važna osoba u životu darovitog pojedinca. Domović (2011) identitet smatra načinom percepcije uloge profesije u društvu kao i vlastitu ulogu u profesiji. Aktivistički identitet je prihvatljiv, a oblikuje se demokratskim diskursom promovirajući suradnju profesionalaca i njihovo zajedničko djelovanje. Svakodnevnom se praksom u radu povećava odgovornost za razvijanjem ustanove, sustava i zajednice kako bi se razvila profesija i sama njezina uloga. Takvom se profesijom omogućuje sloboda izražavanja ideja, suradničke kulture suživota u zajednici, uporaba refleksije i analize te uvažavanje i predstavljanje jednakosti i socijalne pravde koja ubraja brinuti se o drugima, ponajviše za slabije i manjine (Domović, 2011). Kako bi odgojitelj izgradio svoj profesionalizam ključna je njegova sama profesija. Prilikom odgajateljeva razvijanja profesionalizma, od iznimne je važnosti njegova uključenost koju čini aktivno sudjelovanje svih sudionika obrazovne zajednice, ali i aktivan doprinos artikulaciji obrazovnih politika. Važno je da se uključenost prihvati kao temeljna vrijednost koju podržavaju osobe odgovorne za obrazovanje (Domović, 2011).

Osim uključenosti partnerstvo je vrlo važan preduvjet za ostvarenje profesionalizma. Partnerstvo se može razvijati na unutarnjoj i vanjskoj dimenziji, a profesionalni odgojitelj treba ovladavati s oba. Unutarnja dimenzija partnerstva važna je zbog suradnje i dijaloga unutar institucije dok vanjska dimenzija partnerstva služi za suradnju s lokalnom zajednicom i sveučilištima. Upravo iz partnerstva proizlazi i suradnja koja je najvažnija sastavnica profesije odgojitelja. Ona zahtjeva razvijene vještine refleksije i samorefleksije, a od iznimne je važnosti samim time što se suradničkim odnosom s kolegama, stručnim timom ili roditeljima usmjerava dijete na pravi put. Profesionalni bi odgojitelj trebao stvoriti pozitivno, odnosno djelotvorno ozračje u skupini. To može postići shvaćanjem da su djeca čak i u ranoj dobi sposobna za izvrsna postignuća i time im osigurati ozračje u kojem će razvijati postignuća koja se od njih očekuju. Područje u kojem borave treba djeci pružiti sigurnost kako bi iskazali vlastite sposobnosti jer je sigurnost osnovni preduvjet za poticanje cjelokupnog razvoja djeteta. Zadovoljavanje socijalnih potreba kao i spoznajnih, moguće je samo u sigurnom okružju. Također odgojitelj odgovarajućim strategijama suočavanja s neuspjehom treba učiti darovitu djecu da se i ona ponekad mogu suočiti s pogreškama, odnosno da su i oni skloni pogriješiti.

Profesionalni odgojitelj mora imati na umu da svako dijete kao pojedinac ima svoje jake i slabe strane te da ih on treba razumjeti i biti njihov oslonac. Ukoliko darovito dijete postavlja zahtjevna pitanja odgojitelj mora pronaći pravi odgovor, a ukoliko ne zna odgovor uvijek je bolje djetetu priznati i reći: "Ne znam odgovor, ali možemo ga zajedno potražiti". Samim time će pokazati djetetu da je normalno da ponekad netko nešto ne zna i da je u takvoj situaciji potrebno pronaći odgovor na pitanje. Osim toga potrebno je da profesionalni odgojitelj darovitoj djeci dopusti da se prepoznaju kao pojedinci sa posebnim odgojno-obrazovnim potrebama, a da oni zadovoljavaju te njihove potrebe kroz redoviti rad. Također treba i olakšati uključivanje u zajedničke aktivnosti i poticati drugu djecu na prihvaćanje darovitog pojedinca. Važno je da odgojitelj shvati da je darovitom pojedincu potrebna nagrada kao i potvrda da je nešto dobro napravio, ali pri tome imajući na umu da trebaju biti oprezni jer darovito dijete prepoznaje kada je nagrada zaslužena i prikladna, a kada nije. Uspješno će stvoriti pozitivno ozračje ukoliko osigura čvrstu disciplinu i postavi jasne granice onoga što se smije, a što ne smije te kakve su posljedice ukoliko dođe do kršenja pravila i pri tome voditi računa o osjetljivosti darovitog djeteta. Također moraju imati na

umu da su darovita djeca isto djeca kojima je potrebna igra i zabava te da ni oni ne moraju biti uvijek savršeni.

5.2. Profesionalne kompetencije odgojitelja za rad s darovitim djetetom

Kompetencije predstavljaju spoj znanja i vještina te samostalnost i odgovornost, a stječu se učenjem. Razvoj kompetencija koje su potrebne za implementaciju odgoja i obrazovanja održivog razvoja osmišljen je kao spoj kompetencija „glave, srca i ruku“. Kompetencije „glave“ ubrajaju ekološko znanje sposobnosti koje podrazumijevaju sustavno mišljenje, kritičko mišljenje, kreativno rješavanje problema te primjenu etike u novonastalim situacijama. Kompetencija „srce“ podrazumijeva dubinsko suosjećanje uz razumijevanje brige za dobrobit okoline, empatiju i sposobnost da se uvedu različite perspektive jednakosti, pravde i poštovanja prema svakoj. Zatim, kompetencija „ruke“ podrazumijeva primjenu ekološkog znanja pri donošenju ekoloških odluka te procjenu i prilagodbu pri korištenju energije i drugih resursa. Mijatović (2000) pojam kompetencija opisuje kao sposobnost osobe da čini, izvodi, upravlja ili djeluje na razini određenog znanja, umijeća i sposobnosti. Unutar dokumenta Europske komisije definiran je kompetencijski okvir profesionalaca u odgoju i obrazovanju čije je polazište u socijalno-konstruktivističkoj teoriji dječjeg razvoja i pedagoškom modelu razvojno-primjerenog pristupa usmjerenog na dijete. Kompetencije se mogu opisati kao svojevrsna integrirana dinamična kombinacija znanja, vještina i vrijednosti kojima se omogućuje djelotvorno postupanje u raznovrsnim profesionalnim kontekstima. U dokumentu Europske komisije definirane su u 3 skupine kompetencija koje predstavljaju temelj za razvijanje vlastitih kvalifikacijskih okvira za razvoj profesije te sustav stručnog usavršavanja i programa cjeloživotnog učenja. A to su kompetencije za rad s ljudima, kompetencije za rad s informacijama tehnologijom i znanje, kompetencije za rad u zajednici i za zajednicu (EU Commission, 2007). Iz čega prema Nacionalnom kurikulumu za rani predškolski odgoj i obrazovanje proizlazi osam ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje, a to su komunikacija na materinskom jeziku, komunikacija na stranim jezicima, matematička kompetencija i osnovne kompetencije u prirodoslovlju, digitalna kompetencija, učiti kako učiti,

socijalna i građanska kompetencija, inicijativnost i poduzetnost te kulturna svijest i izražavanje (Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, 2015).

Kompetentan odgojitelj trebao bi poznavati svaku kompetenciju i prenositi ju djetetu kroz aktivnosti, odnosno poticaje koje mu nudi. U dječjem vrtiću odgojitelji i stručni suradnici imaju ključnu ulogu u pružanju podrške darovitoj djeci. Ona se provodi upravo postupcima identifikacije, osmišljavanjem, planiranjem i metodičko-didaktičkim radom u individualnim i grupnim aktivnostima. Prema *Smjernicama za rad s darovitom djecom i učenicima (2022)* kompetencije su značajne i u radu Tima za darovite. Njega čine svi članovi koji kontinuirano i sustavno pružaju podršku darovitoj djeci.

5.3. Odgoj i obrazovanje darovitog djeteta u vrtiću

U radu s darovitim djetetom potrebno je omogućiti individualizirani i diferencirani oblik rada, samim time što je potrebno pristupati mu na jedinstven način. Individualiziranim se oblikom rada prilagođava djetetovim, sposobnostima, potrebama kao i potencijalima, a učeni sadržaji i stečena znanja su prilagođena djetetovim specifičnim interesima. Diferencirani oblik rada kao i individualizirani oblik rada djetetu omogućuje djelovanje na sebi najbolji način te poticanje razvijanja darovitosti. Kako bi se darovite dijete razvijalo na pravi način, potrebno ga je usmjeriti ka razvoju područja u kojem iskazuje visoke sposobnosti. Iz toga je proizašao program za darovite prilikom čije se izrade treba pridržavati temeljnih načela, a to su širenje temeljnih znanja i razvijanje verbalnih sposobnosti kao i uvažavanje specifičnih interesa djece te omogućavanje pojedincu da uči ono što mu je zanimljivo kao i da ga provodi na sebi najlakši način. Isto tako omogućiti mu složenije aktivnosti unutar kojih razvija apstraktno mišljenje i usavršava misaone procese. Također da se djetetu ponudi mnogo raznovrsnog materijala, dulji vremenski period za rad te da ga se potiče na razumijevanje vlastitog i tuđeg ponašanja kao i osjećaja te da se kreativno izražava.

Radom na projektu, radom u manjoj skupini, individualnim radom te izvan vrtićkim aktivnostima darovita djeca postižu najbolje uspjehe, odnosno takvi im načini rada najbolje odgovaraju. Prilikom

rada na projektu djeci se postavlja određeni zadatak, a još ga češće djeca samostalno postavljaju i izvršavaju pri čemu je odgojitelj samo pomoćnik koji ostvaruje uvjete za samu provedbu projekta. Poželjno je da sami projekt ima svoj konačni proizvod koji će djeci kasnije poslužiti kao predmet učenja. U takav oblik rada uključuju se najčešće sva djeca, a posebno uživa darovito dijete koje obično preuzima ulogu istraživača te prikuplja informacije za skupinu. Vrlo aktivno sudjeluje u izradi projekta samim time što ga potiče motivacija i znatiželja, a ponekad mu se ponuduje i individualan rad na projektu kojem pristupa šire i dublje te pritom razvija svoje vještine. Prilikom samog projekta darovito dijete iskazuje veliku količinu samostalnosti, domišljatosti te inicijativnosti. Osim rada na projektu za darovito dijete pogodan je i rad u maloj skupini samim time što je važno da nauči surađivati s ostalom djecom na razne načine. Prilikom rada u maloj skupini ostala će djeca učiti od darovitog pojedinca te možda tako lakše uočiti njegove razlike u odnosu na njih dok će se darovito dijete osjećati da pripada među njih. Samim ovakvim oblikom rada moguće je organizirati zanimljive rasprave gdje će svako dijete iznositi svoje stavove i mišljenja iz čega će međusobno moći uočiti različit pogled na iste stvari. Individualan rad možda je najpogodniji za darovito dijete jer ono brzo uči i brzo obavlja zadatke te mu je zato najlakše raditi sam. Također individualnim se radom darovitim djetetu povremeno proširuju osnovni programi kao što je rad na računalu ili posebni listići za darovite, a ukoliko je više darovitih pojedinaca unutar odgojne skupine, moguć je rad u paru. Izvan vrtićkim aktivnostima darovita djeca se oslobađaju svojih ponekih poteškoća, razvijaju svoju darovitost na drugim područjima koja nisu akademska te stječu nova izazovna iskustva koja su njima uvijek zanimljiva (Cvetković-Lay, Sekulić Majurec, 1998).

5.4. Suradnja s roditeljima darovitog djeteta

Suradnja vrtića s roditeljima i širom zajednicom jedno je od načela Nacionalnog kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje unutar kojeg se pojašnjava kako su obitelj i vrtić dva temeljna sustava. Višnjić Jeftić (2018) navodi kako se dvosmjernom komunikacijom, uzajamnom podrškom, zajedničkim donošenjem odluka i zajedničkim poticanjem razvoja i učenja djece, ostvaruje suradnički odnos koji je potreban svakom djetetu kao i darovitom pojedincu. Samim time što je

roditelj prva osoba koja se susreće s djetetom ono ujedno može i prvo zamijetiti pokazatelje darovitosti iako se njegovo stajališta gleda kao subjektivno. Odgojitelj je osoba koja najčešće zamijeti darovitost kod djeteta te mu je tada roditelj pomoć time što je upućen u djetetov život od samog rođenja. Osim što se suradnjom roditelja i odgojitelja može lakše identificirati darovitost kod djeteta također se mogu produktivnije usmjeravati visoke sposobnosti nekog područja. Svaki pojedinac unutar suradničkog odnosa treba iskazati svoje misli, stavove i mišljenja jer je svaki sudionik jednako važan. Ukoliko je suradnja pozitivna, svojim se obilježjima nadopunjuju i produktivno djeluju (Slika 2).

OBILJEŽJA ODGOJITELJA	OBILJEŽJA ODNOSA	OBILJEŽJA RODITELJA ILI SKRBNIKA
pozitivan stav o sebi i drugima	Samopoštovanje, zaštita, poticanje	pozitivan stav o sebi i drugima
objektivnost s obzirom na situaciju, sebe i druge	prikupljanje, primanje i davanje podataka, obrada podataka, analiza, logičko zaključivanje, dogovaranje	objektivnost s obzirom na situaciju, sebe i druge
emocionalna pismenost s obzirom na iskazivanje osjećaja i razumijevanja tuđih emocionalnih iskaza	zajedništvo u radosti, strahu, tuzi..	emocionalna pismenost s obzirom na iskazivanje osjećaja i razumijevanja tuđih emocionalnih iskaza

Slika 2 - *Obilježja suradničkog odnosa* (Prema Milanović i sur., 2014, str. 72)

6. ZAKLJUČAK

Kompetencije odgojitelja predstavljaju složen i zahtjevan proces koji se treba razvijati postepeno. Rad s darovitim djetetom iziskuje veliku količinu razumijevanja, fleksibilnosti snage i individualiziranog pristupa. Stoga je važno da kompetentan odgojitelj posjeduje sposobnosti u metodičko-didaktičkom radu i planiranju aktivnosti kroz koje će darovito dijete razvijati svoje visoke sposobnosti na određenom području. Odgojitelj kroz rad s djecom može prepoznati određene karakteristike potencijalne darovitosti, a ukoliko prepozna darovitost kod djeteta potrebno je pravovremeno reagirati i usmjeravati dijete na razvijanje vlastitih potencijala. Također, kompetentan odgojitelj važan je sudionik u identifikaciji darovitosti jer može bolje razumjeti djetetove potrebe kao i djetetovo ponašanje. On svojim djelovanjem, odnosno pristupom u radu može poticati darovitost djeteta, ali ju isto tako i unazaditi neadekvatnim pristupom. Ovaj rad naglašava da samim time što su darovita djeca, djeca s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama potrebno im je i diferencirano pristupati. Darovitost predstavlja složenu posebnu potrebu o kojoj odgojitelji i učitelji trebaju produbiti svoje znanje, ali i pristup u odgojno-obrazovnoj praksi. Iako je popraćena visokim sposobnostima, bržim učenjem i usvajanjem novih spoznaja, darovitost također zahtjeva pažnju te razlikovni i individualizirani kurikulum. To znači da treba u radu polaziti od utvrđenog inicijalnog stanja, identifikacije, odnosno utvrđene razine usvojenosti znanja i vještina djeteta.

7. LITERATURA

1. Bloom, B. S. (1976). *Human characteristics and school learning*. New York: McGraw-hill.
2. Crljen M., Polić R. (2006). Briga za nadarenu djecu. *Metodički ogledi: Časopis za filozofiju odgoja*, 13(1), 137-147. Dostupno na <http://hrcak.srce.hr/4370> (Pristupljeno: 04. Rujna, 2023.)
3. Cvetković-Lay, J. (2002). *Ja hoću i mogu više, Priručnik za odgoj darovite djece od 3 do 8 godina*. Zagreb: Alinea.
4. Cvetković-Lay, J. (2010). *Darovito je što ću sa sobom? Priručnik za obitelj, vrtić i školu*. Zagreb: Alinea.
5. Cvetković-Lay, J., Sekulić Majurec, A. (1998). *Darovito je što ću s njim? Priručnik za odgoj i obrazovanje darovite djece predškolske dobi*. Zagreb: Alinea.
6. Čudina-Obradović, M. (1990). *Dosadno mi je - što da radim: Priručnik za razvijanje dječje kreativnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
7. Čudina-Obradović, M. (1991). *Nadarenost – razumijevanje, prepoznavanje, razvijanje*. Zagreb: Školska knjiga.
8. Domović, V. (2011). Učiteljska profesija i profesionalni identitet učitelja. U: V. Vizek-Vidović (ur.), *Učitelji i njihovi mentori*. Zagreb: IDIZ.
9. EU Commission. (2007). *Key Competences for Lifelong Learning – European Reference Framework*. Dostupno na: [https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=SEC\(2005\)805&lang=hr](https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=SEC(2005)805&lang=hr) (Pristupljeno: 19. rujna 2023.)
10. Feldman, D. H., Goldsmith, L. T. (1991). *Nature s gambit: Child prodigies and the development of human potencial*. New York: Basic Books.
11. Galbraith, J. (2007). *Kako prepoznati darovito dijete*. Zagreb: Veble commerce.
12. Gardner, H. (1985). *The mind's new science: A history of the cognitive revolution*. New York: Basic Books.

13. Je li moje dijete darovito? Dostupno na: <https://vrticiosijek.hr/je-li-moje-dijete-darovito/>
(Pristupljeno: 03. rujna 2023.)
14. Koren, I. (1988). *Nastavnik i nadareni učenici*. Sisak: USIZ za zapošljavanje.
15. Koren, I. (1989). *Kako prepoznati i identificirati nadarenog učenika*. Zagreb: Školske novine.
16. Maleš, D., Stričević, I. (1991). *Druženje djece i odraslih - poziv na zajedničku igru*. Zagreb: Školska knjiga.
17. Mijatović, A. (2000). *Leksikon temeljnih pedagoških pojmova*. Zagreb: Edip.
18. Mlinarević, V., Zrilić, S. (2021). *Integralan pristup darovitosti – perspektiva u odgoju i obrazovanju*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada d.o.o.
19. Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2015). Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta. Dostupno na:
<https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/Predskolski/Nacionalni%20kurikulum%20za%20rani%20i%20predskolski%20odgoj%20i%20obrazovanje%20NN%2005-2015.pdf>
(Pristupljeno: 16. rujna 2023.)
20. Renzulli, J. S. (2006). *A Practical System for Identifying Gifted and Talented Students*. University of Connecticut: The National Research Center on the Gifted and Talented.
21. Reis, S. M., Baum, S. M., Burke, E. (2014). An operational definition of twice-exceptional learners: Implications and applications. *Gifted Child Quarterly*, 58(3), 217- 230.
22. Smjernice za rad s darovitom djecom i učenicima (2022). Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Dostupno na: <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Publikacije/Smjernice-za-rad-s-darovitom-djecom-i-ucenicima.pdf> (Pristupljeno: 14. rujna 2023.)
23. Smutny, J. F., Veenker, K., Veenker, S. (1991). *Your Gifted Child: How to Recognize and Develop the Special Talents in Your Child from Birth to Age Seven*. New York: Ballantine.

24. Višnjić Jevtić, A. (2018). Suradnički odnosi odgajatelja i roditelja kao pretpostavka razvoja kulture zajednica odrastanja. U: A. Višnjić Jevtić, I. Visković (Eds.) *Izazovi suradnje: Razvoj profesionalnih kompetencija odgajatelja za suradnju i partnerstvo s roditeljima*. Zagreb: Alfa.
25. Vlahović–Štetić, V. (2008). *Daroviti učenici: Teorijski pristup i primjena u školi*. Zagreb: Biblioteka Znanost i društvo.
26. Yahnke Walker, S. (2007). *Darovita djeca: vodič za roditelje i odgajatelje*. Zagreb: Veble commerce.
27. Winebrenner, S. (2003). Teaching Strategies for Twice-Exceptional Students. *Intervention in school and clinic*, 28(3), 131-137.
28. Winner, E. (2005). *Darovita djeca mitovi i stvarnost*. Lekenik: Ostvarenje.

Slike:

Slika 1.....5.

Slika 2.....29.

Izjava o izvornosti završnog rada

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

Zahvala

Zahvaljujem se svojoj mentorici Izv. prof. dr. sc. Jasni Kudek Mirošević na pomoći i izuzetnom razumijevanju pri pisanju završnog rada. Također se zahvaljujem obitelji, prijateljima i dečku na podršci tijekom studiranja.